

УНИВЕРЗИТЕТ СИНГИДУНУМ

ВЕЋУ ДЕПАРТМАНА ПОСЛЕДИПЛОМСКИХ СТУДИЈА

Одлуком већа Департмана Последипломских студија Универзитета Сингидунум бр.4-142/2015, донетој на седници одржаној 05.06.2015. године, одређени смо за чланове Комисије за оцену докторске дисертације под називом: "Анализа пословних перформанси банкарског сектора у земљама централне и источне Европе", кандидата Милоша Драгосавца мастер економисте, о чему подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Биографски подаци о кандидату

Кандидат Милош Драгосавац рођен је 07.09.1988. у Новој Градишкој у Хрватској. Дипломирао је на Економском факултету Суботица, на смеру Финансије, банкарство и осигурање, са просечном оценом 9,60 (2011). Добитник је награде Универзитета Новог Сада за постигнути успех у току студирања на основним студијама (2011). Потом је успешно завршио мастер студије на Економском факултету у Суботици, смер Финансије, банкарство и осигурање са просечном оценом 9,54 (2012). Докторске студије је наставио на Универзитету Сингидунум, студијски програм Финансије и банкарство, школске 2012/2013 године (просечна оцена свих положених испита је 9,91).

Од јануара 2011. године кандидат је запослен на Високој пословној школи струковних студија у Новом Саду. 2014. године је изабран за асистент на предметима: Финансијска тржишта и институције, Увод у финансијско пословање, Квантитативне методе при пословном одлучивању, Предузетништво и Национална економија. Такође, је укључен и у друге послове у функцији даљег унапређења рада Школе, као што су: члан Савета, координатор тима за међународну сарадњу, председник комисије за јавне набавке, члан тима за распоред наставе и члан тима за акредитацију. У току свог научно-истраживачког рада био је ангажован на пројекту: *Modernization and harmonization of tourism study programmes in Serbia* број 544543 (2013-2014); *Tempus Project*, координатор Висока пословно-техничка школа струковних студија Ужице. Листа објављених радова кандидата је приказана у прилогу 1, који је саставни део извештаја. Посебно истиче два рада категорије М24:

- Вујко А., Петровић М., Драгосавац М., Гајић Т., (2016) *Differences and similarities among rural tourism in Slovenia and Serbia - perceptions of local tourism workers*, Економика пољопривреде, Year 63, No. 4, (1459-1469).
- Пенић М., Драгосавац М., Вујко А., Бесермењи С. (2016) *Impact of active tourism on economic development – example of the Fruska Gora National Park (Vojvodina, North Serbia)*, Geographica Pannonica, Volume 20, Issue 3, (168-180).

Говори и пише енглески и руски језик.

2. Предмет и циљ истраживања

Предмет докторске дисертације је анализа пословних перформанси банкарског сектора у земљама централне и источне Европе (ЦИЕ). При чему се посебно анализирају најзначајнији показатељи, као што су адекватност капитала, проблематични кредити (*Non-Performing Loans - NPL*), параметри за мерење профитабилности, као што су принос на капитал (*Return on Equity - ROE*) и принос на активу (*Return of Assets - ROA*).

Сагледавају се утицаји финансијских ризика на те перформансе као и законске процедуре и стандарди које је потребно испоштовати како би банкарско пословање било компатибилно, регулисано и упоредиво између посматраних земаља.

Теоријско одређење предмета

У теоријском смислу одређивања предмета истраживања су објашњени основни појмови, термини и дефиниције које се односе на предмет истраживања. Сазнања о пословним перформансама банака, заснована су на научним постулатима, судовима и закључцима на основу којих су анализирани сви даљи ставови о предмету истраживања.

Теоријско одређење предмета истраживања доприноси изградњи теоријских дефиниција најзначајнијих финансијских показатеља када је у питању банкарско пословање, као што су адекватност капитала, ROA, ROE, NPL и други показатељи. У дисертацији је спроведено истраживање теоријског и емпиријског карактера које је реализовано у складу са савременим техникама методологије научно истраживачког рада.

Операционално одређење предмета

- Чиниоци садржаја предмета истраживања – Фокус истраживања је на најзначајнијим пословним перформансама у банкарском пословању. При чему је посебна пажња посвећена адекватности капитала, NPL-у, параметрима за мерење профитабилности (ROA, ROE). Са друге стране сагледан је утицај финансијских ризика на пословне показатеље, као и утицај законске регулативе коју је потребно применити.
- Временско одређивање предмета истраживања – Истраживање је обухватило временски период од седам година, тј. од 2008. до 2014. године.
- Просторно одређивање предмета истраживања – У истраживању су анализиране пословне перформансе у банкарском сектору земаља ЦИЕ. Предмет анализе су 13 земаља: Србија, Црна Гора, Хрватска, Босна и Херцеговина - БиХ, Румунија, Бугарска, Македонија, Албанија, Мађарска, Пољска, Чешка, Словачка, Словенија. Наведене земље су предмет анализе као резултат географске, историјске и економске сличности. Такође, њихов статус у Европској унији (ЕУ) је различит – три групе: увелико чланови, тек постали чланови и у процесу приступања ЕУ. При томе је анализирано на који начин су земље које су чланице ЕУ, дошле до таквог положаја, односно како земље у транзицији могу да унапреде своје банкарске и привредне активности.
- Дисциплинарно одређивање предмета истраживања – Спроведено истраживање има мултидисциплинарни карактер, јер су анализирани економски и финансијски фактори који утичу на формирање одговарајућег нивоа пословних перформанси у сектору банкарства.

Циљ

Научни циљ истраживања је научна дескрипција пословних перформанси банкарског сектора са елементима класификације.

Са аспекта друштвеног циља, истраживање је допринело:

- сагледавању тренутног стања и степена развијености банкарског сектора у земљама ЦИЕ, компаративном анализом најважнијих пословних перформанси, као што су адекватност капитала, ROA, ROE, NPL и други показатељи;
- приказивању економског стања у земљама ЦИЕ за посматрани период;
- бољем разумевању постојећих и нових правила, које са собом носи Базел II и III, као и примена тих правила у банкарском сектору;
- пружању помоћи менаџменту банкарског сектора у процесу проналажења адекватних решења у борби против негативних ефеката, праћењем целокупног стања банкарског сектора неколико година уназад.

3. Основне хипотезе истраживања

У истраживању се полази од генералне хипотезе да у региону централне и источне Европе постоји висок ниво пословних перформанси у банкарском сектору.

Генерална хипотетичка тврдња је операционализована преко следећих посебних хипотеза:

1. Банкарски сектор значајно утиче на развој финансијског и економског система једне земље.

Индикатори: бруто домаћи производ (GDP), бруто домаћи производ по глави становника (GDPpc), билансна сума (актива) банкарског сектора, висина капитала и обавеза банака, висина пласираних кредита, висина пласираних кредита по глави становника, висина депозита, висина депозита по глави становника.

2. Профитабилност банкарског сектора је задовољавајућа. Вредности ROA и ROE, представљају параметре између којих постоји висок степен корелације, као и мултиколинеарности.

Индикатори: ROA, ROE, однос оперативних трошкова и оперативног добитка (*Cost to Income Ratio - CIR*), рацио депозита у односу на кредите (*Loan to Deposit Ratio - LDR*).

3. Ниво проблематичних кредита је висок. То је разматрано по сегментима клијената и индустријских грана.

Индикатори: NPL, NPL по типу клијената (*NPL per type of customer*), NPL по индустријским гранама (*NPL per industries*).

4. Методи истраживања

Предмет, циљеви и хипотеза дисертације одредили су дијалектички процес истраживања, као и примену следећих метода:

- Основне методе: метод анализе и синтезе, индуктивна и дедуктивна метода, метода дескрипције и метода компарације;
- Методе прикупљања података: метода анализе садржаја докумената, метода посматрања;
- Општенаучне методе: историјско компаративна метода, статистичка метода, хипотетичко-дедуктивна;
- Статистичке методе: дескриптивна статистика (стандардна девијација, медијана), тест корелације (Пирсонов коефицијент), тест нормалности дистрибуције, тест мултиколинearности, тест аутокореалције, линеарни модели панела. У анализи и спровођењу статистичких тестова је употребљен статистички програм СПСС.

Теоријска анализа предмета истраживања је подржана сазнањима из међународне и домаће научне и стручне литературе, док је емпиријска анализа предмета истраживања поткрепљена најактуелнијим истраживањима и статистичким приказима еминентних признатих институција, односно сазнањима аутора који су у својим радовима анализирали проблематику која је предмет овог истраживања.

У истраживању су коришћени извештаји пословних и централних банака посматраних земаља као и међународно признатих институција у протеклој декади, на основу којих је урађена анализа и утврђено актуелно стање и резултати пословања целокупног банкарског сектора земаља ЦИЕ.

5. Садржај дисертације

Докторска дисертација поред увода, закључка и приказа литературе, обухвата пет поглавља (са 89 табела, 47 слика и 27 графикона).

Уводни део (стр. 19-27) се базира на анализи предмета истраживања, његовом значају и актуелности. Овде су установиљени циљеви, постављене хипотезе (генерална и посебне), дефинисане методе истраживања и дат кратак опис структуре рада.

Први део рада под називом „Регулаторни оквир банкарског сектора у земљама централне и источне Европе“ (стр. 28-50) приказао је Базелске стандарде II и III, као

најважније регулаторне оквире за управљање ризицима у банкарском сектору. Указано је на структуру и примену Базела III, као и на његове позитивне и негативне ефекте, који има на садашње пословање банака. Истакнуто је за сваку од анализираних земља који регулаторни оквир користи, као и колики је степен усклађености и упоредивости добијених резултата између посматраних земаља.

Други део који носи назив „Осврт на банкарски сектор у земљама централне и источне Европе“ (стр. 51-91), приказао је тренутно стање, степен развијености и ефикасности пословања банкарског сектора за регион ЦИЕ у периоду од 2007. до 2014. године. Анализа је базирана на упоредивости стања региона ЦИЕ са просеком ЕУ. Сагледана је структура банкарског сектора, укупна актива и пасива, депозитни и кредитни потенцијали (апсолутно и релативно у односу на GDPpc) банкарских сектора земаља ЦИЕ, како би се добила упоредива база података за касније спроведена истраживања у раду.

Трећи део рада „Адекватност капитала и профитабилност банкарског сектора у земљама централне и источне Европе“ (стр. 92-119) базиран је на приказу најзначајнијих финансијских показатеља (пре свега упоредни приказ нивоа адекватности капитала, ROE и ROA за посматране земље). Потом је спроведена адекватна статистичка анализа за добијене податке. Овде је примењена дескриптивна статистика, тест корелације, тест нормалности дистрибуције, тест мултиколинеарности, тест аутокореалције и панел модели за добијене податке, како би се извели одговарајући закључци у функцији доказа односно оповргавања постављених хипотеза.

У четвртом делу рада „*Non-performing loans* (NPL) банкарског сектора у земљама централне и источне Европе“ (стр. 120-146) акценат је на актуелном проблему свих анализираних економија, као и NPL методологији која је заступљена у посматраном региону. Указано је на сам појам, развој и управљање наплатом потраживања. Представљена је структура NPL - према секторима и привредним гранама (табеларно и графички путем хистограма и мрежних распореда).

У петом делу рада „Утицај финансијских ризика на пословање банкарског сектора, са посебним освртом на кредитни ризик“ (стр. 147-195) су разматрани најважнији банкарски ризици (као што су оперативни, тржишни, кредитни и ризик ликвидности) и њихов утицај на најзначајније пословне перформансе банкарског сектора. Посебна пажња је посвећена кредитном ризику, као основном банкарском ризику, и са

теоријског и са емпиријског концепта. Сходно томе, наведен је начин класификациј кредитног ризика, модели за управљање кредитним ризиком, начин класификациј кредитних клијената банке, итд. У наставку ће бити анализирана актива, кредитни портфолио, ризик концентрациј (по географским регионима, привредним гранама и по групама клијената), методологија за израчунавање резерви у капиталу итд. Поглавље се завршава статистичком анализом за релевантне билансне податке пословне банке у сегменту кредитног портфолиа конкретне по годинама.

У шестом делу рада под називом „Статистичка анализа применом линеарних модела панела“ (стр. 196-212) је спроведена анализа у сврху доказа хипотеза.

На самом крају, су дата закључна разматрања (стр. 213-224) као и списак коришћене литературе (укупно 222 извора).

Резултати провере аутентичности научно-истраживачког рада су прихватљиви.

6. Остварени резултати и допринос истраживања

Имајући у виду предмет дисертације, очекивани резултати истраживања на примеру земаља ЦИЕ је доказао да:

- постоје јединствени међународни регулаторни оквири којима се регулише банкарско пословање;
- банкарски сектор значајно утиче на развој финансијског система;
- постоји висок ниво пословних перформанси у банкарском сектору;
- постоји велики утицај финансијских ризика на пословање у банкарском сектору.

Научни допринос докторске дисертације огледа се у анализи обимног научног и стручног материјала прикупљеног у домаћој и страниј литератури, као и у извођењу релевантних закључака о предмету истраживања. Посебан научни допринос докторске дисертације се огледа у спроведеној компаративној анализи нивоа пословних перформанси у банкарском сектору у земљама ЦИЕ. У оквиру овог региона посматране су три подгрупе земаља. Прву групу земаља чине земље (Словенија, Словачка, Чешка, Пољска, Мађарска), које су већ увелико чланице ЕУ, и имају развијене банкарске

системе. Другу групу чине земље (Хрватска, Бугарска, Румунија) које су у току протеклих неколико година постале равноправне чланице ЕУ. Док трећу групацију чине земље западног Балкана (Србија, БиХ, Црна Гора, Македонија и Албанија) које још увек нису постале чланице ЕУ, јер представљају слабије развијене земље, односно земље у транзицији.

Научни допринос докторске дисертације се базира на приказу резултата упоредне анализе нивоа пословних перформанси у банкарском сектору у земљама ЦИЕ, применом више индикатора пословних перформанси, као што су адекватност капитала, ROA, ROE, ниво одобрених и проблематичних кредита. При чему се све добијене вредности упоређене са просеком ЕУ.

Посебан допринос се огледа у анализи најзначајнијих банкарских ризика, са акцентом на кредитни ризик, који је анализиран на конкретном практичном примеру. При чему је указано на који начин банка може ефикасно да прати, анализира и мери кредитни ризик, како би побољшала своје пословне перформансе.

Друштвени допринос дисертације се огледа у могућности примене и коришћења конкретних резултата истраживања, како у научним круговима тако и као подршка међународним институцијама и регулаторним телима у земаљама ЦИЕ у процесу проналажења адекватних решења у борби против нежељених пословних показатеља у банкарском сектору.

Кандидат је у дисертацији користио изузетно богату, садржајну, адекватну и савремену литературу. Методолошка подлога дисертације је, такође, разноврсна тако да је кандидату омогућила уочавање и интерпретирање кључних проблема у вези са анализираним темом. Због тога је дисертација и информативна, што додатно повећава њену употребљивост и за даља научна истраживања у овој области и за праксу пословања свих учесника у управљању кредитним ризиком у банкарском сектору.

7. Мишљење Комисије о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата Милоша Драгосавца је урађена према раније одобреној пријави. У потпуности је остварен план истраживања, који је кандидат поставио, применом постојећих научних и стручних знања из предметне области. Дисертација је самосталан научно-истраживачки рад кандидата. Показана је веома изражена способност за оригинални приступ у анализи посматраних појава које су предмет дисертације.

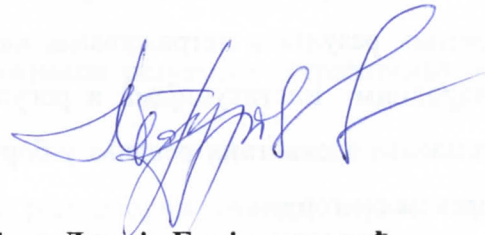
Структура рада је веома добро постављена и омогућила је кандидату да оствари истраживачке намере. Кандидат је веома квалитетно успео да докаже основне хипотезе од којих се пошло у раду, као и да пружи релевантне одговоре на постављене циљеве рада, што је један од главних доприноса науци поред истраживачког дела рада. У значајној мери је заступљен критички приступ, а коришћена методологија обезбедила је уочавање и анализу савремених тенденција у области банкарства и управљања кредитним ризиком у условима економске кризе. Као таква, требало би да има изузетан утицај на обогаћивање истраживања и укупне литературе из ове области у нашој земљи као и на доношење конкретних мера у области регулусања свих битних питања везаних за даље поспешивање управљања кредитним ризиком у банкарском сектору.

Полазећи од напред наведеног, предлажемо Већу Департамента за последипломске студије и међународну сарадњу и Сенату Универзитета Сингидунум да прихвати докторску дисертацију кандидата **Милоша Драгосавца** под насловом „**Анализа пословних перформанси банкарског сектора у земљама централне и источне Европе**“ и одобри њену јавну одбрану.

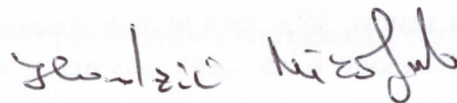
У Београду,

Чланови Комисије:

12.01.2017.



1. проф.др Лидија Барјактаровић,



2. проф.др Мирољуб Хаџић,



3. проф.др Снежана Поповчић - Аврић,

ПРИЛОГ 1: ЛИСТА ОБЈАВЉЕНИХ РАДОВА

М 52

Драгосавац М. „Систем управљања кредитним ризиком у комерцијалном банкарству“, Економски погледи, Вол.15 , бр.4, децембар 2013., Косовска Митровица, стр. 41-59

М53

Драгосавац М., „Колатерализоване дужничке облигације“, Школа бизниса, Бр. 3 2012. Нови Сад, 29-37

Драгосавац М., „Оперативни ризици“, Школа бизниса, Нови Сад, 2012. Бр. 4, 54-64

Драгосавац М., “Савремени начини трговања опцијама као изведеним хартијама од вредности”,Школа бизниса, Бр.1 , 2013., Нови Сад 22-37,

Драгосавац М., “Базел III као нови институционални оквир”, Економија, теорија и пракса, Факултет за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду,2013, година VI, Број III, стр. 65-84,

Драгосавац М., “Теоријски концепт управљања кредитним ризиком”, Школа бизниса, бр.1, 2014 ,.108-116

М33

Драгосавац М., Каћански С., Томашевић С.“Фискална хармонизација у државама чланицама Европске Уније”, Међународна конференција о друштвеном и технолошком развоју СТЕД 2012, Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент Бања Лука, Зборник радова,

Драгосавац М., Каћански С., Томашевић С. „Мобилно банкарство“, *International conference on Applied Internet and Information Technologies – AIIT 2012*, Технички факултет Михајло Пупин Зрењанин,

Томашевић С., Драгосавац М., Каћански С., „Примена метода утврђивања трансферних цена у Републици Србији“,Међународна конференција о друштвеном и технолошком развоју СТЕД 2012, Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент Бања Лука, Зборник радова,704-718

Каћански С., Томашевић С., Драгосавац М., „Значај имплементације интерне ревизије компјутерских информационих система у контексту правилног пословног одлучивања“,Међународна конференција о друштвеном и технолошком развоју СТЕД 2012, Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент Бања Лука, Зборник радова, 681-703

Драгосавац М., Средојевић Д., „Интернет банкарство у Републици Србији”, XIII Међународна конференција о електронској трговини И електронском пословању (април), 2013, Палић.

Драгосавац М., Обрадовић Ј., “Анализа, управљање и мерење кредитног ризика у банкарском пословању”, Интернационална мајска конференција о стратeгијском менаџменту 2013, (мај), 2013, Бор. 278-288,

Драгосавац М., Средојевић Д., “Примена таблет уређајаи смарт телефона, као савременог облика електронског банкарства”, XV Сумпосиум он Операционал Ресеарч – СУМ-ОП-ИС септембер 2013, Златибор. 69-75

Обрадовић Ј., Драгосавац М., Арсић С., “Ликвидност банкарског сектора Србије” , *XL Symposium on Operational Research – SYM-OP-IS September*, 2013 Златибор. 129-135

Драгосавац М., Ђукановић Д. “ПОСЛОВАЊЕ БАНКАРСКИХ ИНСТИТУЦИЈА ЗЕМАЉА ЦЕНТРАЛНЕ И ИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ У УСЛОВИМА РЕЦЕСИЈЕ”, Међународна конференција,Развој научне мисли као детерминанта друштвеног И технолошког развоја СТЕД септембер 2013, Универзитет за пословни Инжењеринг и менаџмент Бања Лука, Зборник радова. 264-274

Драгосавац М., “УТИЦАЈ И ПОСЛЕДИЦЕ СВЕТСКЕ ЕКОНОМСКЕ КРИЗЕ НА МАКРОЕКОНОМСКЕ ФАКТОРЕ ЗЕМАЉА ЦЕНТРАЛНЕ И ИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ”,Међународна конференција,Развој научне мисли као детерминанта друштвеног и технолошког развоја СТЕД септембер 2013, Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент Бања Лука, Зборник радова .378-391

Драгосавац М., Дринић Д., Кисин Н., “ Crediting and insuring export business ”, NEW BUSINESS MODELS AND SUSTAINABLE COMPETITIVENESS , JUNE 2014 SYMORG , 722-733,